

זמן שינוי - חלק 3

מצע מרצ

רצ מפם שינוי
ישראל
הדמוקרטית

מרצ

הכוח לעשות את השינוי

בחירות
ל-1992

"מדינת ישראל תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות; תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתה על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזנם של נביאי ישראל; תקיים שויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות; ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות."

(מתוך מגילת העצמאות)

מבוא

ישראל היא מדינה יהודית ודמוקרטית, כאמור בהכרזת העצמאות, שבה באה לידי ביטוי ההגדרה העצמית של העם היהודי. המדינה חייבת לקיים שויון מלא לכל תושביה ואזרחיה. מדינת ישראל חייבת להיות מדינת חוק מתקדמת, חברה מלאה במשפחת העמים הדמוקרטיים, הנאורים והמשגשגים. לקראת שנת 2000, עומדת ישראל על פרשת דרכים ועלינו לבחור בין מלחמה נמשכת עם העולם הערבי ונחיתות כלכלית וחברתית לבין חיים בשלום, בשגשוג וברוחה.

1. השלום הוא משאת נפשו של העם בישראל, והוא תנאי לקיומה הריבוני והבטוח של מדינת ישראל.
2. השלום עם מצרים, שהוכיח את יציבותו אך הוא עדיין שלום מוגבל וחסר, איננו יכול להישאר שלום נפרד לאורך ימים. בלי הסכמי שלום נוספים, גם השלום עם מצרים עלול להתמוטט.
3. שלטון של עם אחד על עם אחר הוא פסול מיסודו. ככל שנמשך הכיבוש בשטחים, מחריף האיום על אופיה הדמוקרטי של מדינת ישראל, ונוצרת מציאות מסוכנת של מדינה דרלאומית, שמאיימת בין השאר על ביטחונה האישי של כל ישראלי. באין התקדמות לשלום, גם הסכנה למלחמה נוספת הולכת ומתעצמת. כל מלחמה באיזור היא קשה וקטלנית פי כמה מקודמותיה, ועל אחת כמה וכמה בשים לב לנוכחות הגוברת של נשק לא־קונבנציונאלי במזרח התיכון.
4. המחלוקת בין ישראל לבין העם הערבי־הפלסטיני היא מהמוקדים העיקריים לסכסוך במזרח התיכון. הברירה היא חותכת: פשרה וחלוקה בין שני העמים או מלחמת נצח ביניהם.
5. מדינת ישראל מכירה בזכות ההגדרה העצמית של העם הערבי־הפלסטיני, בשטחי הגדה המערבית ורצועת עזה, ותובעת ממנו להכיר בזכות קיומה הריבוני והבטוח. הכרה הדדית בזכות ההגדרה העצמית של שני העמים היא היסוד לשלום ישראלי-פלסטיני.
6. העם הערבי־הפלסטיני הוא שיכריע מה דמות תהיה להגדרתו העצמית. בין אם יכריע בזכות מסגרת פדרטיבית או קונפדרטיבית עם ירדן, ובין אם יכריע בזכות מדינה פלסטינית עצמאית - תכבד ישראל את הכרעתו. בכל מקרה, יכללו הסכמי השלום בין ישראל לבין הפלסטינים וירדן הסדרים מוסכמים שיבטיחו את ביטחון ישראל. בשל שיקולים ביטחוניים ודמוגרפיים יש להעדיף פתרון בעל אופי קונפדרטיבי.
7. התקדמות בתהליך השלום תחייב את הפלסטינים להתנער פומבית מ"זכות השיבה" לישראל, להיפרד סופית ורשמית מ"תורת השלבים" ולחדול כליל מן הטרור.
8. ישראל אינה שוללת את שיתופו של אש"ף בשלבים הבאים של המשא ומתן, לאחר שאש"ף יוכיח בהכרזותיו ובעיקר במעשיו שהוא מכיר בישראל ומפסיק את הטרור.
9. החוק האוסר מפגשים עם אישים המזוהים עם אש"ף הוא פסול ונפסד מיסודו, ומקומו לא יכירו בספר החוקים של מדינה מתוקנת. לידתו של החוק בטעמים זרים, פוליטיים ומפלגתיים, ורוב פוליטי אחר יצטרך לבטלו בכל ההקדם האפשרי.
10. לאחר שהמשא ומתן בין ישראל לבין כל שכניה כבר נפתח, השלום הוא לא רק הכרחי, הוא גם אפשרי. את הסכם השלום הסופי והקבוע חייבים להקדים בהסדרי ביניים, שיוכיחו הלכה למעשה ובאופן מדורג ומבוקר את יציבותו של ההסכם ואת תום הלב של כל הצדדים, וימנעו סיכוני פתע לישראל.
11. האוטונומיה בשטחים היא היעד הקרוב והמייד, בתנאי שתהיה מלאה, ותשמש מבוא זמני לפתרון הקבע.
12. כדי לאפשר את כינונה של האוטונומיה המלאה בזמן קרוב, על ישראל לאמץ הלכה למעשה את החלטה 242 (שטחים תמורת שלום), ולהפסיק את ההתנחלויות לאלתר.
13. ההתנחלות בשטחים וברמת־הגולן, בדרך של הקמת התנחלויות חדשות או בדרך של עיבוי הקיימות, עכשיו המכשול הגבוה ביותר בדרך להסדרי קבע ולהסדרי ביניים. המשך ההתנחלות מעמיד בסכנה ודאית את עצם קיומו של המשא ומתן ואת סיכויי לשאת פרי.
14. המשא ומתן המתנהל עכשיו פותח סיכוי לשלום גם עם סוריה. מימושו של הסיכוי החשוב הזה מותנה בנכונותה של סוריה להכיר חד־משמעית בקיומה של ישראל, ובנכונותה של ישראל לפשרה סבירה ומוסכמת ברמת־הגולן. על הסכם השלום עם סוריה להבטיח שרמת־הגולן לא תשמש עוד בסיס לתוקפנות נגד ישראל, יישוביה ומקורות המים שלה.
15. נסיגה ישראלית גם בגדה המערבית ובעזה וגם ברמת־הגולן מותנית בסידורי ביטחון קפדניים,

שיאפשרו לישראל לקדם סכנות במהירות וביעילות. השטחים המתפנים יפורזו כליל, וכל הפרה תתיר לישראל לנהוג על פי הזכות הבסיסית להגנה עצמית, שתעוגן גם בהסכמי השלום ובהסדרי ביטחון איזוריים.

16. ירושלים - בירת ישראל - לא תחולק עוד. מעמד הקבע של העיר, כפי שייקבע בהסכם השלום, יתחשב בכל הזיקות המיוחדות לעיר - דתיות ולאומיות.

17. היחסים המיוחדים עם ארצות-הברית הם אבן פינה למדיניות החוץ הישראלית, והם חייבים להיות מושתתים על התחשבות הדדית באינטרסים החיוניים של שתי המדינות. התנהגותה ההרפתקנית של ממשלת הליכוד פגעה באופן חמור ביחסינו עם ארצות-הברית, והסבה לישראל טק כבד - מדיני, ביטחוני וכלכלי. על משבר האמון בין שתי המדינות ניתן להתגבר אך ורק באמצעות חילופי שלטון וחילופי מדיניות.

18. כוח המגן של צה"ל הוא הערובה העיקרית לביטחונה של ישראל.

19. צה"ל הוא צבא העם כולו. אסור לממשלה לסבכו במלחמה שאיננה מלחמת מגן ולנצל אותו לשם קידום מטרות מפלגתיות ואישיות.

20. ההרתעה של צה"ל לא יישמר לו באמצעות פעולות ראויה עקרות, אלא בפיתוח שיטתי של טכנולוגיות מתקדמות ואמצעי לחימה ייחודיים, בגיבוש מקורי ועדכני של תורת הלחימה, בטיפוח רמתו האישית של החייל, ובהקפדה מיוחדת על ערכיו האנושיים כלוחם.

21. אל מול גילויים של לאומנות תוקפנית ושל גזענות, הקיימים בחלקים מהחברה הישראלית, מוטלת על צה"ל החובה המיוחדת להקפיד עוד יותר על מוסר הלחימה ועל פעילות לפי החוק.

22. תפקידי השיטור והשיפוט, שמוטלים על צה"ל בשטחים, מעמידים בסכנה את איכויותיו וערכיו, ומחייבים גם הם לשים קץ לכיבוש המשחית בכל ההקדם האפשרי.

23. על מערכות הביטחון, החקירה, התביעה והמשפט למצות את כל חומר הדין עם מתנחלים שעושים דין לעצמם, פורעים חוק וסדר, פוגעים בערבים וביהודים, שמים ללעג את המוסדות הנבחרים של המדינה, ומקעקעים את יסודותיה כמדינת חוק. יד רכה ועצימת עין רק מגבירות את תוקפנותם של המתנחלים, המסלימה את מעשי האיבה.

24. עד לבוא השלום תבטיח ישראל את התנאים הדרושים לקיומם הראוי ולאורח חייהם התקין של הפלסטינים תושבי השטחים, תאפשר פיתוח כלכלי, יצוא חופשי ויצירת מקומות תעסוקה, ותשקוד על פעילותם הנאותה של השירותים החברתיים ובכללם מערכות החינוך והבריאות. השקעות מקומיות ובין לאומיות בשטחים חשובות לא רק לרווחתם של התושבים, אלא גם כדי להניח תשתית למשק פלסטיני עצמאי.

25. שלטון החוק הישראלי הולך ומתערער בשל פגיעות חוזרות ונשנות בזכויות האדם בשטחים, ובשל היווצרותן של שתי מערכות משפט נבדלות - אחת ליהודים ואחת לערבים. מאמץ להשלת סדר אינו מצדיק עונשים קיצוניים, מעצרים מינהליים ללא זכות ערעור, פיצוץ בתים, גירושים וכיוצא באלה פעולות עונשין בלי דין ובלי דיין, העומדות בסתירה גם לאמנות גינווה ולהכרזה האוניברסלית על זכויות האדם, ואשר אין בהן כדי להוסיף ביטחון אלא דווקא כדי לגרוע. עד להסכם שלום חייבת ישראל לנהל את שלטונה בגדה וברצועה מתוך הקפדה על חוקי המדינה, כללי הצדק הטבעי והמשפט הביך לאומי.

26. הגילויים הנפשעים, שמקורם בלאומנות קיצונית ובקנאות דתית, המביאים לרצח של יהודים ושל פלסטינים בידי פלסטינים, ראויים להוקעה נמרצת, ומן הדין לשים להם קץ.

27. מרצ מאמצת את עיקרי התוכנית "שלום בשלבים", ובכל ממשלה שתקום בהשתתפותה תפעל מרצ ליישומה של תכנית זאת. (התכנית מהווה נספח לפרק זה).

התוכנית

מבוא

תפוקה, רמה טכנולוגית, הכנסה ורווחה חברתית וכלכלית לכל שכבות החברה.

עיקרי המצע

1. מטרת הרשימה המשותפת היא לכוון בישראל משק מודרני, מפותח ומשגשג, בעל רמה טכנולוגית ותעשייתית גבוהה, המאפשר את קיומה של מדינת רווחה מתקדמת. הגשמת יעד זה תקדם את העלאת רמת החיים של תושבי ישראל, את חיסול מוקדי המצוקה ואת צמצום הפערים החברתיים. יש להנחות את המשק הישראלי לפעולה על-פי כללי משחק ומבנה שיאפשרו לכלכלה פתוחה, חיוניות ופולורליסטית, שבה ישתלבו כל מרכיביו של המינימום העסקי, על כל צורותיו וגווניו, שבה מתאפשרות יזמות, רווחיות ותחרות הוגנת בין גורמי המשק השונים ומתמעטים מונופולים וקרטלים. ישראל חייבת לשאוף לשילוב מקסימלי של המשק הישראלי במשק העולמי ובמיוחד בקהילה האירופית, כדי להשיג את יעדיה הכלכליים והחברתיים.

2. שילוב ישראל במשק העולמי בכלל, והאירופי בפרט, מותנה בהדגשת המינימום היצרנית-תעשייתי והפיכתו לקולט השקעות. הגדלת תפוקתה של התעשייה תפעל גם לטובת המשק וגם לטובתם של העובדים בו, כך שהכנסתם ורמת חייהם יעלו ויגיעו לרמה אירופית. השכנת שלום באזור וביטול החרם הערבי יאפשרו מסחר חופשי וגלוי עם מדינות נוספות בעולם והשתלבות בכלכלת המזרח התיכון ופיתחו לישראל שווקים חדשים וגדולים הנוגעים כיום בפנינו.

3. אנו רואים באבטלה המתרחבת סכנה גדולה לחברה הישראלית ולקליטת העליה. אנו סבורים, כי הרחבת התעסוקה אפשרית על ידי הגדלת התפוקה במינימום העיסוקי על כל שלוחותיו, ובפרט בזה המייצא סחורות ושירותים, וכן על ידי מדיניות פעילה של תעסוקה, שתבוא לידי ביטוי בהשקעות בתשתית כבישים, רכבות, טלקומוניקציה, משק המים, החשמל, איכות הסביבה וכיו"ב; בהשקעה בהכשרה ובהסבה מקצועית ובשירותי חינוך, שלכולם יש תפוקה כלכלית מוחשית תוך זמן קצר; בהקמת קרנות הון-תעוזה, שיגדילו את היקף ההשקעות היצרניות במשק, ובהגדלת תקציבי המחקר והפיתוח המדעי והטכנולוגי. הגדלת התפוקה במינימום העיסוקי והיצואני מחייבת לאפשר למשק לפעול באותם התנאים המתקיימים במדינות המתחרות. יש להתאים את מכלול התנאים הכלכליים

1. תנאי הכרחי להצלחתה של ישראל בהתמודדות עם האתגרים הלאומיים, הכלכליים והחברתיים הגדולים שעל סדר יומנו הלאומי, הוא התקדמות לשלום ולהסדר של פשרה עם שכנינו. היום - השלום הוא גם אפשרי. החמצתו תהיה חטא בלתי-נסלח, לא רק מבחינה מדינית וביטחונית, אלא - לא פחות מכך - גם מבחינה כלכלית וחברתית.

הסדר שלום עם שכנינו ונקיטת מדיניות ישראלית העולה בקנה אחד עם הערכים והאינטרסים המקובלים על העולם הדמוקרטי יאפשרו לישראל להשתלב במשק העולמי ובקהילה האירופית המתרחבת והמתעצמת, לקבל השקעות ואשראי ולקיים משק מתקדם ומייצא. בלי תפנית מדינית בעמדת ישראל - בלי זניחת חוון השווא של סיפוח ושלטון על עם אחר, המכלה את משאביה של המדינה - לא תוכל ישראל לקלוט מאות אלפי עולים ולקיים רמת צמיחה, תפוקה והכנסה ראויים לשמם. החמצת הערבויות האמריקאיות לקליטת העליה, שנפלו בינתיים על מזבח ההתנחלויות, היא המחשה צורבת לאמת זאת.

2. ההתפתחויות האחרונות בכלכלה העולמית והניסיון המצטבר של מדינת הרווחה - על הישגיה ועל מגבלותיה - הם במוקד הוויכוח המתנהל כיום בחברה המערבית סביב סוגיות היסוד של המדיניות הכלכלית והחברתית. ויכוח זה, בעולם ובארץ, חוצה כיום את המפלגות השונות, את הקהילה האקדמית, את הארגונים הכלכליים ואת האיגודים המקצועיים. רצ, מפם ושינוי מודעות הן להסכמות והן לחילוקי הדעות הקיימים ביניהן בתחום הכלכלי-חברתי, אך קובעות כי חילוקי דעות אלה, חשובים ככל שיהיו, אינם מונעים שיתוף פעולה אמיץ ביניהן בתחומים שונים. שיתוף פעולה זה אפיין גם את הצבעותיהן של שלוש הסיעות בכנסת ה-12. בצד הצבעות נפרדות, הצביעו רצ, מפם ושינוי יחד גם בנושאים כלכליים וחברתיים בעלי חשיבות רבה. דרך זו תציין גם את פעולתה של הסיעה המשותפת - מרצ - בכנסת ה-13: הצבעה משותפת בנושאים המוסכמים והמוצהרים כמצע זה והצבעה נפרדת בעניינים בהן חלוקות שלוש המפלגות.

3. מרצ רואה בדגם של אותן מדינות מפותחות במערב אירופה - המשלבות יעילות ושגשוג כלכלי עם רגישות ואיוונים חברתיים - את הדגם אליו צריכה ישראל להתקרב בקצב מהיר. ישראל יכולה וצריכה להגיע עד שנת 2000 לרמתה של הקהילה האירופית מבחינת

8. - שיעורי הריבית, המיסים, ההיטלים ושאר הוצאות הייצור - לשיעורים המקובלים אצל המתחרים, כדי להבטיח את רווחיות הייצור.

4. מרצ רואה בצמצום העליה מארצות חבר העמים (בריה"מ לשעבר) כישלון ציוני כבד ביותר. כישלון זה נגרם בשל סדר העדיפויות המעוות של ממשלת הליכוד, המבזבזת את משאבינו הלאומיים על התנחלויות ועל כספים ייחודיים בכלל ולמוסדות חרדיים במיוחד. מרצ תפעל למימוש הרעיון הציוני על-ידי חידוש תנופת העליה והבטחת תנאי הקליטה, מהקליטה הראשונית, דרך הקליטה בתעסוקה ובשיכון ועד לקליטתם החברתית המלאה של העולים מבריה"מ, מאתיופיה ומארצות אחרות - וזאת מבלי לזנוח את המאמץ לפתרון בעיותיהם של בני הארץ בתעסוקה ובשיכון ואת המאמץ לקידומן של השכבות החלשות.

5. במסגרת שילובה במשק העולמי והאירופי, חייבת ישראל להגיע לשיעורי אינפלציה שנתית חד-ספרית. שיעור זה יושג על-ידי הגברת התפוקה והפריץ ועלידי מדיניות תקציבית אחראית, שתמנע בזבוז כספים על מטרות לא חיוניות, וקודם כל השקעות הסרק בהתנחלויות והסכומים האדירים המבזבזים על כספים ייחודיים למיגור החרדי האנטי-ציוני. מרצ שוללת מדיניות של אבטלה מכשיר של מלחמה באינפלציה.

6. מרצ תובעת טיפול יסודי בבעיותיהן של ערי הפיתוח, במיוחד בתחומי התעסוקה, החינוך והבריאות, תוך ימת-דגש על תכנון איזורי ועידוד תעסוקה יצרנית שתשתיתה איתנה.

7. מרצ מודאגת מן המשבר החמור הפוקד את החקלאות בישראל. קיומה של חקלאות כפרנסה המכבדת את בעליה הוא אינטרס לאומי עליון, כי חקלאות יציבה מבטיחה את אחיזתו של העם בקרקע ואת פיזור של האוכלוסיה במרחבי המדינה.

מרצ תומכת במדיניות המבטיחה את רווחיותה של החקלאות, מדיניות המשלבת, במיטת נכון, תכנון ותחרות ומבטיחה למשק החקלאי תנאי ייצור וסחר המקובלים במשקים המפותחים, עימם חייבת החקלאות הישראלית להתחרות בתנאים הוגנים. אשר למשבר הכספי: מרצ תומכת בקיומם של הסדרים מתאימים לקיבוצים, למושבים ולחקלאות הפרטית; בעלותם של הסדרים אלו ישאו יחד החקלאים, הבנקים והממשלה. כמו בכל תחום אחר, המחוקק לא יתערב בהסדרים אלה, ודאי שלא למפרע.

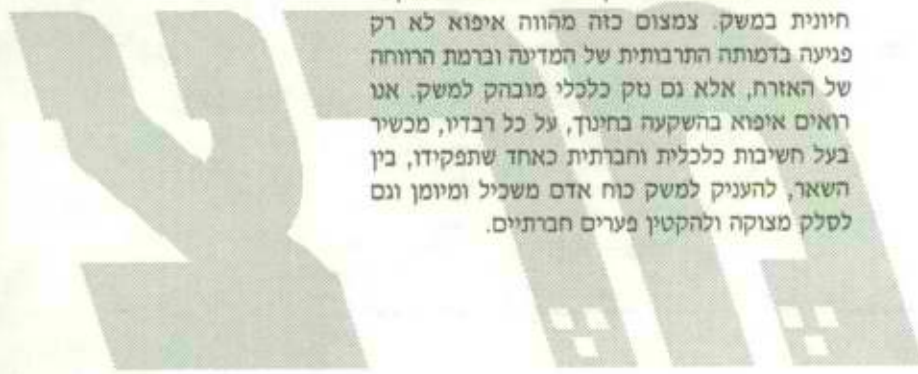
8. המשבר הפוקד את ההתיישבות לצורתה אינו רק עניינה שלה. מרצ רואה בהמשך התקיימותה של ההתיישבות ובתרומתה לכלכלה הישראלית, לביטחונה ולאיכות חברתה, אינטרס לאומי רב משקל. מרצ מוקיעה את מערכת ההסתה והשיסוי שמנהלים הליכוד והמימסד החרדי נגד ההתיישבות ובמיוחד נגד התנועה הקיבוצית.

9. מרצ רואה בתיירות, שהיא ענף יצוא מרכזי, מקור למטבע חוץ וענף עתיר תעסוקה המפרנס 50,000 משפחות בישראל, גם מכשיר הסברתי וגורם מוביל בקשר עם יהדות התפוצות. על מנת שישראל תוכל להשתלב בתיירות העולמית המתפתחת, במיוחד בזו האירופית, תעשה מרצ להרחבת ענף התיירות ולביסוסו, להגברת ההשקעות בו, לשיפור מערך שירותי-התיירות ולהשוואת מעמדו של ענף התיירות לזה של שאר ענפי הייצור.

10. מרצ תיאבק להבטיח את הקצאת המשאבים הדרושים לפיתוח הכלכלי, הטכנולוגי והשירותי של המיגור הערבי ולקדם בקצב מהיר את השוואת הרמה המוניציפאלית של היישובים הערביים והדרוזיים לזו של היישובים היהודיים.

11. מרצ רואה בחומרה את השחתת המערכת הכלכלית על ידי מינויים מפלגתיים, המעמידים בראש התאגידים הציבוריים והחברות הממשלתיות שליחים של מפלגות השלטון, שרבים מהם אינם כשירים כלל לתפקידם. מרצ תובעת הפרדת המשק הממשלתי והציבורי מהמנגנונים המפלגתיים והקמת ועדה בלתי-לוחית, שתבחן ותאשר מינויים של דירקטורים ומנהלים בכירים במערך הכלכלי, הממלכתי והציבורי.

12. החינוך הוא אבן-יסוד בבניינה ובעיצובה של החברה. בעשור האחרון חלה שחיקה מדאיגה ביותר במערכת החינוך בישראל. ההון האנושי המושג על-ידי חינוך הוא המרכיב בו צריכה ישראל ויכולה להיות בעלת יתרון יחסי משמעותי. לפיכך, צמצום המשאבים המופנים לחינוך כמוהו כצמצום השקעה חיונית במשק. צמצום כזה מהווה איפוא לא רק פגיעה בדתה התרבותית של המדינה וברמת הרווחה של האזרח, אלא גם נזק כלכלי מובהק למשק. אנו רואים איפוא בהשקעה בחינוך, על כל רבדיו, מכשיר בעל חשיבות כלכלית וחברתית כאחד שתפקידו, בין השאר, להעניק למשק כוח אדם משכיל ומיומן וגם לסלק מצוקה ולהקטין פערים חברתיים.

17. חיילים ששירתו בצה"ל זכאים לפיצוי הולם על שירותם הצבאי, על-פי משך שירות החובה שלהם. פיצוי זה יינתן על-ידי הפרשות לקרן חיסכון, שתעמוד לרשות החייל המשתחרר מצה"ל, כדי לאפשר לו הכשרה מקצועית, לימודים גבוהים ועזרה בהתבססות כלכלית ובהקמת התא המשפחתי. פיצוי זה יבוא במקום זכויות אחרות, שיש חשש שינוצלו לאפליה לא צודקת בין יהודים לערבים, כאשר הן ניתנות במישרין ובעקיפין ליהודים שלא שירתו בצה"ל (כגון קצבאות יוצאי צבא).

18. גימלאים

- א. יחוקק חוק ביטוח חובה לפנסיה מרכזית, שיבטיח רמת קיום הוגנת לכל הגימלאים, יחסית לשכרם בתקופת עבודתם.
- ב. יובטח שילובם של רכיבי שכר נוספים בחישובי הפנסיה, כדי למנוע ירידה חריפה ברמת חייו של הגימלאי עם צאתו לפנסיה.
- ג. יובטחו בחקיקה אמצעים למניעת פגיעה ושחיקה של קצבאות היוקנה של הביטוח הלאומי. יוגדלו קצבאות היוקנה למעוטי הכנסה.
- ד. חוק ביטוח סיעוד יותאם לצרכים המשתנים של אוכלוסיית הזקנים ויבטיח סיעוד ממשי לאלה הנזקקים לו. יינקטו האמצעים לקיצור תור הממתינים לאשפוז סיעודי.
- ה. יינתן עידוד נאות ליוזמות ציבוריות ופרטיות להקמת בתי אבות.
- ו. יינתן תמריץ לחברות קבלנות לבניין דירות קטנות בקומות התחתונות לשיכון של קשישים. יובטחו אמצעים למיגון דירותיהם של קשישים, ויורחב שירות הקשר "109" לבתי קשישים ובודדים בכל רחבי הארץ.

19. מדיניות רווחה

- א. ניאבק על מדיניות רווחה נאורה, שתובטח על ידי משק כלכלי צומח ומתפתח, כדי להבטיח תנאי קיום הוגנים לכל אזרחי המדינה. מדיניות זו תתבסס על מדיניות בן טיפוח האחריות האישית ועקרונות הסולידאריות החברתית.
- ב. נפעל להגברת מעורבותם של האזרחים והתנדבותם בעיצוב שירותי הרווחה ודרכי הפעלתם.
- ג. חוק הבטחת הכנסה יבטיח רמת קיום סבירה לכל אדם או משפחה, אשר נבצר מהם לקיים את עצמם מכוח עבודתם או מכוחם של חוקים אחרים.
- ד. חוק שירותי הרווחה יסדיר את מעמד העובדים הסוציאליים. יגדיר את תחומי האחריות של

15. מרצ מזהירה מפני המשבר המאיים על מערכת הבריאות, מפני המשך הסבל הנגרם לצרכניה ומפני סכנה של פגיעה קשה ברמתה. ישראל, כמו כל חברה נאורה, חייבת להבטיח שירותי בריאות ורווחה ברמה גבוהה לכל האוכלוסייה, ללא אפליה בין אדם לאדם. משום כך תומכת מרצ - למרות הבדלי הדעות הקיימים בתחום זה בין מרכיביה - בחוק ביטוח בריאות ממלכתי, שיעניק שירותי בריאות מתקדמים, שווים לכול, במסגרת קופות החולים - קיימות וחדשות. מימונה של מערכת הבריאות ייעשה באמצעות דמי הביטוח, המס המקביל והשתתפות הממשלה. השתתפות המדינה בתקציבן של קופות החולים תתבצע על בסיס קריטריונים אובייקטיביים, ללא אפליה. מרצ לא תתמוך בחוק שיכפה על קופות החולים השונות דפוס אחיד של ביטוח וטיפול רפואי. שירותי הבריאות ינהלו בידי אנשים מקצועיים, יאפשרו חופש בחירה למבוטחים ויבטיחו בחוק סל שירותי בריאות ברמה מערבית גבוהה. יקויים פיקוח ציבורי של המבוטחים על קופות החולים בכל תחומי פעילותן.

14. במענה לצורכי הדיוור של זוגות צעירים, עולים חדשים וחסרי דיוור, תעודד מרצ בנייה להשכרה במחירים עממיים. מרצ תפעל להקטנת נטל המיסים, האגרות ומחירי הקרקע לבנייה, לרכישה ולהשכרה, שתוויל את מחירי הדירות עבור רוכשי דירה ראשונה. מרצ תפעל לביטול הסובסידיות הפוזיטיות לשיכון בהתנחלויות ובבנייה לעמותות החרדיות.

15. מרצ תתבע הכנת תוכנית מעודכנת להתחדשות השכונות, שתתמודד עם שורשי המצוקה ותבטיח בינוי מחדש, פתרונות הולמים לבעיות השיכון, החינוך, התעסוקה והארגון השכונתי ותסייע לקידום של השכבות החלשות.

16. ממשלות הליכוד נושאות באחריות כבדה לגידול ממדי העוני ולהתפשטות המצוקה החברתית בישראל. החברה הישראלית אחראית להבטחת זכויותיהם וקיומם ההוגן של הקשישים, החולים, האלמנות, הנכים והמפגרים. מרצ רואה בביטוח הלאומי מכשיר מרכזי במאבק נגד העוני והמצוקה והיא תגן על עצמאותו של המוסד לביטוח לאומי. מרצ שוללת את צעדי הממשלה שפגעו בקיצבאות הילדים, צעדים הסותרים את הרפורמה בתחום המיסוי משנת 1975 (ועדת בך-שחר), שקבעה כי נטל המס יביא בחשבון את מספר הילדים במשפחה והמירה את נקודות היזכוי בקצבאות.

מרצ מאמינה, כי בדרך זו תצמח הכלכלה, יוכפלו וישולשו התפוקה וההכנסה, ורווחת האזרח תגדל. השלום יגביר את הצמיחה והצמיחה תייצב את השלום.

השלטון המרכזי מכאן, ושל השלטון המקומי מכאן, ואת תחומי פעולתם המשותפת. ה. יינקטו אמצעים ארגוניים, תקציביים וכלכליים כדי לקדם פרויקטים ותכניות לשיקום אסירים משוחררים.

20. סיוע למיגזרים חלשים

א. נכים. נפעל להגדלת קצבאות הנכות לנכים מעוטי הכנסה; לרפורמה בהסדרי הניידות לנכים מוגבלים בתנועתם; להבטחת דיור הולם לנכים; להסדרת נגישות מתאימה במקומות ציבוריים, בתחבורה הציבורית וכיו"ב. יופסק טלטולם של "הנכים לצמיתות" לוועדות הרפואיות.

ב. מפגרים. נמשיך בפעולתנו לקיצור תור ההמתנה לסידורם של מפגרים במוסדות; תיערך רפורמה במדיניות ההשמה ובטיפול במפגרים במגמה להבטיח למירבם דיור הולם בקהילה ושילוב רב ככל שניתן בחיי הקהילה; יקודם ביצועו המלא של חוק החינוך המיוחד.

ג. מוגבלים. יינתן הסיוע הדרוש למוגבלים לסוגיהם, ובכללם לעוורים ולחירשים, כדי שיוכלו להשתלב בחיי העבודה והחברה ולקיים את עצמם בכבוד.

ד. הגנת ילדים. יוגברו המאמצים להגנת הילדים בחברתנו; תיעשה הפעולה הדרושה כדי שתבוצע כהלכה אכיפת החוקים להגנת ילדים מפני אלימות במשפחה, ויוגבר הפיקוח למניעת העסקתם של ילדים בניגוד לחוק; יוקפד על מניעת ניצולם הפסול של ילדים לפרסומת פוגעת.

21. ינקטו כל אמצעי המניעה האפשריים, במיוחד בקרב הדור הצעיר, לצמצום צריכת הסמים; יורחבו השירותים לגמילה מסמים ומאלכוהול; יוגבר המאמץ המשטירתי נגד סוחרי הסמים; יינתן העידוד הדרוש ליוזמות שונות ולתכניות מיוחדות לנמילת המתמכרים ולשיקומם.

22. אנו רואים את היעדים החברתיים משולבים ואחוזים בקידומו של המשק ובמדיניות החתירה לשלום. ללא מדיניות של שלום אין צמיחה ובלי צמיחה אין רווחה כלכלית. ככל שנתקדם בדרך לשלום, כך נקטין ונבטל את הוצאות הענק על ההשקעות בשטחים ועל ההתנחלויות, נצמצם את סכנת המלחמה על עלויותיה בדם ובדמים, נפתח את אפיקי הייצוא והמסחר לארצות האיזור והעולם, נחלץ את ישראל מהמבוי הסתום בו היא תקועה ונחפץ אותה לצומת איזורי של מסחר, תעבורה, תיירות, מחקר מדעי ופיתוח כלכלי.

מרצ

זכויות האדם והאזרח

1. ההכרה כי כל בני-האדם נולדו בני-חורין, והם שווים בערכם ובזכויותיהם, היא יסוד החופש, הצדק והשלום בחברה.

2. מדינת ישראל, המושתתת, כמדינה דמוקרטית, על ההכרה בערך האדם ובזכותו לחיים, לכבוד, לביטחון אישי ולחירות, הבטיחה עקרונות אלה בחוק רק באורח חלקי. נפעל למען כיבוד זכויות אלה ושריון בחוק.

3. יש לכונן חוקה לישראל, כפי שהוצהר בהכרזת העצמאות, כדי להבטיח את אופיה הדמוקרטי של המדינה, את חירויות האזרח, את שלטון החוק ואת זכויות המיעוט.

החוקה תבטיח, בין השאר:

א. את שוויונם של כל בני-האדם בפני החוק בלא אפליה מטעמי נוע, מין, לאום, עדה, דת, זרם דתי, השקפה, מעמד אישי וחברתי, או מכל טעם אחר.

ב. את זכויותיו של כל אדם להגנה על שלמות נפשו וגופו, כי לא יושפל, לא יבוזה ולא יעונה.

ג. את זכויותיו של כל אדם להגנה משפטית ולהליכי משפט מתוקנים.

ד. את חירויות הביטוי, היצירה והמחקר, ואת חופש התנועה, העבודה וההתאגדות.

ה. את צינעת חייו של האדם ואת זכותו לפרטיות.

4. זכויותיו החברתיות של כל אזרח, לביטחון סוציאלי, לפרנסה בכבוד, לחינוך ברמה נאותה, לשירותי בריאות ושיכון, לאיכות חיים ולרווחה, הינן זכויות בסיסיות של האדם ועל חוקי המדינה להבטיחן בצורה נאותה.

5. ייקבעו בחוק אמות-מידה לזכויות התושב, ונהלים נאורים להתאזרחות של מי שחוק השבות לא חל עליהם.

6. תקנות-ההגנה-לשעת-חירום - שהותקנו על-ידי שלטונות המנדט הבריטי - יבוטלו ויוחלפו בחוק ישראלי, שיבטיח את האיוון-הנכון בין ביטחון המדינה, החירויות הדמוקרטיות וזכויות האדם.

7. יחזק הפיקוח האזרחי על רשויות הצבא והמשטרה.

8. תכובד זכותו של כל אדם לקבוע את העדפותיו המיניות, כל עוד הן באות לידי ביטוי מתוך הסכמה בין בוגרים. ייקבע בחוק כי לא יופלה אדם לרעה

בשל העדפותיו המיניות בכל תחומי החיים והפעילות לכלל דבר ועניין.

9. האזרח כצרכן חייב לקבל את הגנת המדינה באמצעות חקיקה יעילה, אשר תבטיח אותו מפני ניצול לרעה והתעמרות של ספקים ונותני שירותים. הציבור יהיה מעורב בצורה מלאה ופעילה בפיקוח בתחום זה.

העמקת שילובם של אזרחי המדינה בדמוקרטיה הישראלית

יש לפעול ולהיאבק להרחבת הדמוקרטיה המדינית והפיכתה לדמוקרטיה חברתית. יש לחתור לדמוקרטיה השתתפותית, שבה לא יסתפקו האזרחים בהשתתפות בבחירות אחת לכמה שנים, אלא ישולבו בכל תחומי הדיון והעשייה במישור המקומי, האיזורי והארצי; עובדים - במפעלים; הורים - בבתי-הספר; תלמידים - במועצות תלמידים; סטודנטים - במכללות ובאוניברסיטאות; דיירי שכונות - בוועדי רבעים ובמועצות עירוניות; המבוטחים - בקרנות ובקופות החולים.

הגנת הדמוקרטיה וחופש הביטוי

1. נוכח ריבויים של גילויי זעזועת חייבת המדינה לאכוף ביתר תוקף את החוק נגד הסתה זוענית ולסכל כל פעילות של ארגונים זעזעניים. מערכת החינוך, על כל שלוחותיה, חייבת לטפח בהתמדה ובעקשנות את ערכי הסובלנות, ההומאניזם, והדקויות בין יהודים לערבים.

2. חופש העיתונות וזרימה חופשית של מידע חייבים להיות בלתי-מוגבלים, אלא על-ידי צנזורה בנושאים ביטחוניים וצבאיים מובהקים. הממשלה רשאית להפעיל את סמכויות הצנזורה שלה אך ורק כאשר נשקפת סכנה קרובה ודאית לביטחון המדינה.

3. פקודת העיתונות המנדטורית, המפקידה סמכויות שרירותיות בידי השלטון - תבוטל.

4. תבוטל הצנזורה על סרטים, לאחר שהצנזורה על מחזות בוטלה, וייקבע בחוק סיווגם של סרטים על-פי גיל.

המערכת הפוליטית במדינה

1. שיטת ברכי פעולתה של הכנסת:

א. ייעול עבודת החקיקה והפיקוח הפרלמנטרי של הכנסת מחייב איתלות במידע ובצוותים של

מותר לעשות כל פעולה, הדרושה לרווחתם ולשלומם של התושבים, אשר לא נאסרה על פי חוק ולא נמסרה עלידי חוק לגוף שלטוני אחר, למעט חקיקה שנועדה להטיל בכפייה נורמות דתיות על התושבים.

יש להגדיר בחוק את מהותם של השירותים השונים אשר המדינה חייבת לספק לתושביה מתוך תקציב מדינה, בין במישרין ובין באמצעות הרשויות המקומיות. יש לפרט בחוק את השירותים המינימליים שכל רשות מקומית חייבת לספק לתושבים מתוך תקציבה. רשות מקומית תוכל להרחיב את מסגרת השירותים שהיא מספקת, על אחריותה ובמסגרת המיסים שתושבי המקום מוכנים לשאת בהם.

יש לקבוע תשלום חובה יחיד - הארנונה הכללית - שעל התושב לשלם לרשות המקומית. ארנונה זו תכלול את כל תשלומי החובה ולא תהיה גבייה נוספת בעד ביוב, תיעול, תאורה, כבישים, מדרכות וכדומה.

משרדי הממשלה ומותנה בהקמת מערכת מומחים וצוותי מחקר, שיפעלו ליד ועדות הכנסת ויסייעו לחבריהן. כן יש להבטיח לוועדות הכנסת סמכות לזמן עדים, מן הממשלה ומחוצה לה, להעיד בפני הוועדה הנוגעת בדבר לצורך פעולת החקיקה והפיקוח.

ב. יובטח בחוק ובנוהל כי כל הוצאה ממשלתית תיעשה אך ורק במסגרת תקציב המדינה, שאושר עלידי הכנסת.

2. שינוי שיטת הבחירות ושיטת המימשל:

א. יש לפעול לחיזוק התהליכים הדמוקרטיים בישראל עלידי הנהגת שיטת בחירות ושיטת מימשל שיבטאו את ארבעת הערכים הבאים:

- ייצוג נכון של העם בכנסת.
- שלטון יעיל ויציב.
- צמיחת מנהיגות מוכשרת בעלת אחריות ממלכתית.
- רגישות השלטון לדעת הבוחרים.

3. המפלגות:

א. חוק המפלגות יבטיח את חופש התאגדותן של המפלגות, את מעמדן החוקי, משטרן הפנימי הדמוקרטי, המימון של פעולותיהן ודרכי הפיקוח על המפלגות. מפלגה תהיה חייבת לערוך בחירות פנימיות וחשאיות למוסד העליון שלה. מועמדי המפלגות לכנסת ייבחרו בבחירות פנימיות עלידי כלל החברים במפלגה, או על ידי מוסד עליון רחב ביותר, שנבחר עלידי כלל החברים.

ב. החוק יאסור על סיוע למפלגות מקרנות של הסוכנות היהודית, לרבות המגבית היהודית המאוחדת.

4. המינהל הציבורי והשלטון המקומי:

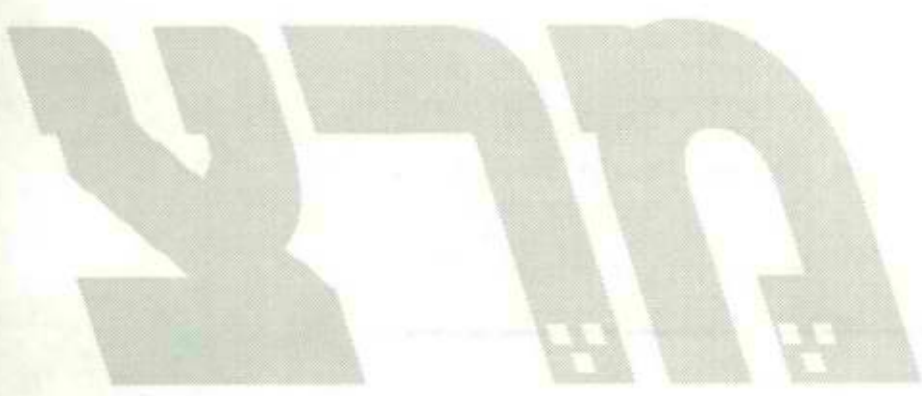
א. המינהל הציבורי -

רשויות המינהל הציבורי יחויבו לספק לאזרח ביוזמתן מידע מלא על זכויותיו. תורחב הביקורת על הגופים הציבוריים ותיעשה לעתים תכופות יותר. מימציאה יפורסמו ויהיו תחת מעקב יעיל ושוטף, שיבטיח את תיקונם של הליקויים תוך פרק זמן סביר.

ב. השלטון המקומי -

■ יש להגדיל את סמכויותיו של השלטון המקומי, להקטין את תלותו בשלטון המרכזי ולעדכן את מסגרות פעולתו.

■ יש לשחרר את השלטון המקומי ממיטת הסדום של רשימת הסמכויות הקבועות כיום בחוק ולקבוע במפורש שלרשות מקומית

1. האישה היא אישיות משפטית ריבונית בכל הנוגע לגופה, לרכושה, להכנסתה ולמעשה ידיה, והיא שותפה מלאה ושווה זכויות לתכנון משפחתה, לגידול ילדיה ולחינוכם.
2. המאבק לשוויון זכויות האישה איננו מאבקן של הנשים לבדן, אלא חלק עיקרי ובלתי נפרד מהמאבק לשוויון זכויות לכלל אזרחי ישראל ותושביה.
3. יובטח השוויון הגמור לאישה הישראלית בכל תחומי החיים והפעילות. כל חוק העומד בסתירה לעיקרון זה - יבוטל. כל מעשה הפוגע בשוויון ומפלה לרעה את האישה באשר היא אישה יהיה בלתי חוקי ובר-עונשין.
4. דין אחד יהיה לגבר ולאישה בכל הערכאות השיפוטיות ולכל זכות ועניין.
5. תובטח זכותן של הנשים לבחור ולהיבחר לכל הארגונים והמוסדות הממלכתיים-ציבוריים, גם לאלה המטפלים בעניינידת, ותינתן להן הזדמנות לממש זכות זו.
6. תובטח הלכה למעשה זכותה של כל אישה לשוויון מלא בקבלה לעבודה, בשכר, בקידום, בתנאי ההעסקה והפרישה ובהכנסה.
7. יובטח השוויון בין המינים במעשה הנישואים, בתקופת הנישואים ובהתרתם.
8. התעללות גופנית ונפשית בנשים היא תופעה פסולה ונפסדת מאין כמוה שחייבים להיאבק נגדה בתוקף בכל אמצעי: ההסברה, החינוך והמשפט.
9. העמותות למניעת הכאת נשים, אונס ורצח ייהנו מסיוע נרחב. המוסדות השונים לטיפול בנשים מוכות ונאנסות יקבלו תמיכה כספית ממלכתית ראויה.
10. יבוטל המעמד של "ראש המשפחה", השמור היום לגברים בלבד, ויחד איתו תבוטל האפליה הנובעת ממנו, לרבות חוקי המיסוי והחברות בהסתדרות הכללית ובארגונים ציבוריים כלליים אחרים.
11. משפחה חד-הורית, שאב או אם עומדים בראשה, תיהנה מכל הזכויות וההטבות המתחייבות ממצבה המיוחד.

אזרחי ישראל הערבים

1. מדינת ישראל היא מדינתם של כל אזרחיה, יהודים וערבים כאחד.
 2. על המדינה להבטיח לכל אזרחיה שוויון זכויות גמור ושוויון הזדמנויות מלא ככל תחומי החיים, כאמור בהכרות העצמאות.
 3. יש לעקור כל גילוי של אפליה כלפי האוכלוסיה הערבית במדינת ישראל. יבוטל הקיפוח בתחומי החינוך, התעוּש, הפיתוח הכלכלי, הביטוח הלאומי, קצבאות הילדים, המשכנתאות לזוגות צעירים ובתחומים רבים אחרים.
 4. מבחינת שפתם, תרבותם ומורשתם, אזרחי ישראל הערבים הם חלק מן העם הערבי-הפלסטיני, זכותם להביא זיקתם זו לידי ביטוי, ואין בכך סתירה לאזרחותם הישראלית.
 5. יש להבטיח הלכה למעשה את מעמדה של השפה הערבית כשפה רשמית שניה במדינה. יש לקדם את לימוד השפה הערבית בבתי הספר העבריים.
 6. יש לטפח חיים משותפים של כל תושבי המדינה על בסיס של כבוד הדדי, צדק חברתי ושוויון אזרחי.
 7. כדי לצמצם את הפערים בין אזרחים ערבים, דרוזים ויהודים במדינה, יש לפעול בדרך של תיקון עיוותי העבר, בהקצאת משאבים ובמתן שירותים ייבוריים עד להשגת שוויון. עם השגת השוויון, יוקצו משאבים לכל היישובים על פי אמות מידה אחידות ואובייקטיביות.
 8. קרקעות לא יופקעו אלא רק באותם מקרים מיוחדים המיועדים לצורכי ציבור בפועל, לרווחתם של התושבים היהודים והערבים גם יחד. במקרי הפקעה תינתן קרקע חליפית ורק בלית ברירה יינתן פיצוי כספי ריאלי. קרקעות שהופקעו או נתפסו בעבר, ולא נוצלו למטרה שלמענה הופקעו או נתפסו, יוחזרו לבעליהן. חוקי ההפקעות יתוקנו כדי למנוע אפליה ושרירות.
 9. עקורי איקריט ובירעם ויורשיהם יוחזרו לבתיהם.
 10. יש להרחיב על פי הצורך ובמידת האפשר את תחומי השיפוט של רשויות מקומיות ערביות על חשבון
- אדמות המדינה ולהקצות אדמות מדינה להקמת יישובים ערביים חדשים.
11. יש להביא להכרה ביישובים הערביים הלא-מוכרים, לזרז אישור תוכניות המיתאר להרחבת היישובים הערביים והדרוזיים הקיימים ולפתרון בעיות הדיור. בתים אשר נבנו ללא היתר בשל העדר תוכניות מיתאר או בהעדר קרקע לבנייה, לא ייהרסו עד שתאושרנה התוכניות האלה ובקשת הרישוי תיבחן מחדש. הרשויות המקומיות הערביות והדרוזיות תיוצגנה בוועדות לבניין ערים ובמועצות התכנון האיזוריות והארציות.
 12. יש לפעול למציאת הסדר מידי והוגן לבעיית הבדואים בנגב, כתנאי ראשוני לכל תוכנית פיתוח איזורית. ההסדר יתבסס על פתרון משולב של בעיית הקרקעות ובעיית יישובם של הבדואים, בדרך של פיצוי הוגן, חילופי קרקע והקצאת מגרשים לבנייה ביישובי קבע, עירוניים וכפריים. יש לפעול לקידום וליצירת מקומות תעסוקה לבדואים בעיירות ומחוצה להן.
 13. נכסי ההקדש המוסלמי יועברו על פי חוק לניהול נציגות מוסלמית, ופירותיהם ישמשו לרווחתה של הקהילה המוסלמית בארץ.
 14. יש לפעול לקידום האשה הערבית בכל תחומי החיים, לתמוך בנשים העובדות, בזכויותיהן ובשכרן. יש להילחם באלומות כמשפחה וברצח נשים.
 15. יש לפעול לתיעוש הכפר הערבי וליצירת מקומות עבודה בקרבת הבית.
 16. יובטחו שילובם של אקדמאים ערבים ודרוזים במוסדות הציבוריים והממשלתיים, ושיתופם של נציגים ערבים ודרוזים במועצות המנהלים של תאגידים ממלכתיים וחברות ממשלתיות וציבוריות.

הסכמה זו, ויש לבחון את הישגיה ואת אופן מימושה מעת לעת. מערכת החינוך הממלכתית צריכה להתאים את רמתה ואת תקציביה לסל החינוך המתחייב מהתפתחותה של החברה ומצרכיה.

9. כדי ליישם את עקרונות החינוך וההשכלה הללו, נפעל לרפורמה יסודית ביחסה של החברה הישראלית וממשלת ישראל לחינוך, על-פי הקווים הבאים:

א. ניאבק לשמירת החופש מדת של הזרם הכללי במערכת החינוך, ונפעל לפיקוח על תכני הלימוד במערכות החינוך העצמאיות, הנהנות ממימון מקופת המדינה.

ב. ניאבק ליצירת תנאי עבודה ויצירה, שיאזינו למצוינים להקדיש עצמם למקצוע ההוראה ("המצוינים לחינוך"), באמצעות הפיכת מקצוע ההוראה למתגמל ביותר. נתבע הגדלה משמעותית בשכר המורים/ות, כנגד הסכם עם המורים/ות על הגדלת מחויבותם המקצועית והעלאת רמת החינוך.

ג. נפעל להנהגה הדרגתית של יום לימודים ארוך, להחזרת כל שעות ההוראה שנלקחו ממערכת החינוך בזמן שלטון הליכוד, ולצמצום מספר התלמידים בכיתות.

מערכת החינוך תתקן את עוולות העבר בתיקצוב ובכוח הוראה לאוכלוסיות נזקקות ולבתי-ספר באזורי מצוקה - יהודיים וערביים - ותבטיח את מימושו של חוק החינוך המיוחד.

ד. נפעל להפניית תקציבים לבניית חדרי החסרים במערכת, בעיקר במינור העובדים, ולהתקנת מערכות מיווג אוויר וחימום בכיתות, כדי להבטיח את יעילות הלימודים ואת רווחתם של התלמידים.

ה. ניאבק להנהגתו ההדרגתית של חינוך חינום מגילאי 3-4 ועד גמר התיכון ונתגנד להטלת מיסוי נוסף על ההורים. בתיהספר יוגבלו בזכותם לגבות תשלומים מההורים ואף ילד לא יינזק מאי-יכולתם של הוריו לשלם את מלוא התשלומים הנדרשים בבתי-הספר.

ו. נפעל להבטיח כי רמת התיקצוב של מערכת החינוך, מדיניות כוח האדם בהוראה ותנאי עבודתם של המורים יהיו ברמה כזאת שתמנע את הצורך בתוספת שעות הוראה ופעולות חינוך אחרות על חשבון ההורים.

1. החינוך הוא אבן היסוד של החברה. החינוך במדינת ישראל יושתת על עקרונות המחשבה והביקורת; על הערכים ההומאניסטיים הכללי-אנושיים; על הידע והמחקר המדעי; על ערכי הפלורליזם, הסובלנות והדמוקרטיה; על ערכי המורשת האנושית של התרבות היהודית במינור היהודי, ועל ערכי המורשת האנושית של התרבות הערבית במינור הערבי.

2. מטרת מערכת החינוך היא לצייד כל נער ונערה בערכים ובהשכלה, במידע, בכלים ובעקרונות חשיבה, כדי שכל אחד יוכל להיות שותף ומשתתף ביצירה החברתית, תוך מיצוי מלא של הפוטנציאלים האישיים.

3. אין השקעה יותר מבטיחה מבחינה חברתית וכלכלית מההשקעה בהון האנושי. שיקום מערכת החינוך וההשכלה והתאמתה לצרכים המודרניים הוא אחד היעדים החברתיים והכלכליים העליונים של המדינה.

4. על המאמץ החינוכי לבסס בנוער את היסודות החינויים לחברה מודרנית: את הידע והדעת, את היצירתיות, את הכמיהה לחיפוש האמת, את הצורך בשיתוף פעולה, את יסוד האחריות האישית והחברתית ואת היסודות הייחודיים של אהבת המדינה והסולידאריות החברתית.

5. על מערכת החינוך לבסס גישה חינוכית ותרבותית פלורליסטית, שתיתן ביטוי לזרמים הרעיוניים, הדתיים והאתניים, ותיאבק במגמות קנאות המנסות להנחיל ראייה אחידה וצרת-אופק של ההיסטוריה והמצאות.

6. על מערכת החינוך ליצור תנאים שיאפשרו לכל תלמיד/ה וחניך/ה בכל מקום להתפתח כדרכו/ה תוך טיפוח אישיותו/ה ותוך מתן חופש בחירה רחב לתלמיד/ה, למחנך/ת ולמוסד החינוכי.

7. מערכת החינוך צריכה להקצות חלק נכבד מזמנה להכשיר אדם לתיפקודיו בחברה דמוקרטית מודרנית: ללמידה מתמדת; לחשיבה ביקורתית; לעבודה וליצירה; לחיי משפחה שווים-מעמד אישה ולאישי; לתרבות צריכה; לחיי תרבות ואמנות; לרגישות אקולוגית; לחיים אקטיוויים בקהילה; להשתתפות בהכרעות הפוליטיות.

8. שוויון ההזדמנויות במערכת החינוך והאמצעים למימושו הם תנאי לקיומה של חברה מתוקנת וסולידארית. האינטגרציה בחינוך נועדה לממש

השפעתנו וכוחנו הפרלמנטרי להקצאת המשאבים החומריים, החינוכיים וההוראתיים הדרושים להשוואה מהירה של החינוך הערבי והדרוזי לחינוך במיגור היהודי.

טז. נפעל להתאמתן של תכניות הלימודים במיגורים הערבי והדרוזי לצורכי הטיפוח של ייחודם התרבותי יחד עם שילובם המלא והשווה בחברה הישראלית.

ההשכלה הגבוהה

1. עתידה של המדינה בעידן המודרני תלוי ברמתה המדעית והטכנולוגית, רמתה המדעית של ישראל תהווה משענת חשובה לשגשוג הכלכלי והתרבותי העתידי של המדינה.

2. החינוך הגבוה צריך להיות שאיפתם של כל תלמיד ותלמידה ועליו להיות בהישגידם. קהילת הסטודנטים היא העתודה לנשיאה בעול הקיום, הפיתוח והשגשוג של מדינת ישראל.

3. עלימנת להבטיח עקרונות אלה, נפעל בתחומים הבאים:

א. ניאבק להחזיר את מוסדות ההשכלה הגבוהה ואת מוסדות המחקר המדעיים לרמה הניכר-לאומית ממנה נשרו בזמן שלטון הליכוד, באמצעות הקצאת התקציבים והמשאבים הדרושים לשם כך.

ב. נפעל להרחבת החינוך הגבוה כך שיתאפשר לכל צעיר/ה, שירצו ויוכלו, ללמוד במוסד להשכלה גבוהה. תורחב רשת המכללות, שיקלטו את כל מבקשי ההשכלה הגבוהה.

ג. נפעל להבטיח את הסיוע הדרוש לסטודנטים, שרובם מגיע לאוניברסיטה אחרי שירות צבאי ממושך, על מנת שרובם יעמדו בהצלחה בעומס הלימודים.

ד. יפותחו ויופעלו קרנות סיוע והלוואות לסטודנטים למימון לימודיהם. החזר הסיוע וההלוואות יעשה לאחר הלימודים ובמהלך שנות העבודה וההשתכרות.

ז. תועלה יוקרתו של החינוך המקצועי בדרך של התאמתו לצורכי הטכנולוגיה המודרנית, על-ידי ביטול מסלולי הוראה מיושנים, על-ידי שימוש בשיטות הוראה מתקדמות ועל-ידי שילוב של מורים מיומנים ומעודכנים בצרכים המפותחים של התעשייה והשירותים.

ח. ייערכו רפורמות ושינויי מבנה, שיקטינו את הפערים בהשכלה ויקדמו צעירים משכבות חברתיות מקופחות ותלמידים מחוננים בכל מערכת החינוך, ויפתחו שיטות ארגון והוראה שיבטיחו שהחינוך למצוינות יקויים בבתי-הספר האינטגרטיביים.

ט. יפותחו מסגרות לימוד ופעילות אשר יאפשרו חשיפתם של תלמידי הכיתות הגבוהות למיגורן רחב של דעות והשקפות בתחומי החברה והמדינה, היצירה האמנותית והספרות, התיאטרון והמוסיקה.

י. יפותחו תכניות חינוכיות בנושאי הדמוקרטיה, הסובלנות והחיים בצוותא של כל חלקי העם ותושבי הארץ, חופשיים ודתיים, יהודים וערבים.

יא. יינתן עידוד תקציבי לפעילות תנועות הנוער, התורמות לביסוסן של עמדות ערכיות ומעודדות התנדבות, אחריות ומשרבות חברתית.

יב. נפעל לדמוקרטיזציה של מערכת החינוך על-ידי שילוב הקהילה, ההורים, מועצות התלמידים והמורים בפעולתם של בתי-הספר, בהעשרת תכני הלימוד וגיוונם ובהפיכתו של בית-הספר למוקד תרבותי וחברתי לקהילה כולה.

יג. נפעל להבטחת מימושה של התכנית להסבת אלפי עולים אקדמאים למקצועות ההוראה במדעים המדויקים ולמקצועות האמנות ולהעסקתם באזורי מצוקה ואוכלוסיות נזקקות במיגור היהודי ובמיגור הערבי.

יד. מערכת החינוך תפתח תהליך של הכשרת מורים, שיבטיחו את התאמתם המקצועית לפגוש את צורכי ההווה והעתיד במדע, בטכנולוגיה, במדעי החברה, בתרבות ובאמנות.

טו. ניאבק להבטיח שוויון חינוכי מלא לאזרחי ישראל הערבים והדרוזים ונפעיל את מלוא

התרבות והאמנות

אחת ממטרותיו העיקריות של החינוך היא היצירה התרבותית של החברה הישראלית. מוסדות התרבות, האמנות והתיאטרון, הסופרים, המשוררים והאמנים, הם הנותנים את הביטוי לעוצמת היצירה התרבותית הלאומית. לפיכך:

- א. נפעל במלוא המרץ להבטיח את הסיוע הציבורי הראוי למערכות היצירה התרבותית והאמנותית.
- ב. משאבי הסיוע והתקציבים של מוסדות התרבות והאמנות ואופן הקצאתם וחלוקתם יבטיחו את אי-תלותם בשלטונות ויגבירו את יכולתם להתמסר להפקת יצירות מקוריות.

ג. נדרוש מתן תגמול הולם לסופרים ישראלים תמורת השימוש בספריהם בספריות השאלה.

ד. נבטיח חלק הולם ליצירה המקורית ולהפקה המקומית בערוצי הטלוויזיה והרדיו.

ה. נפעל למען הכללת יצירות אמנות ישראליות במבנים ציבוריים ובמוסדות ממשלתיים.

ו. נדאג לביסוסם של האמנים העולים במסגרות קיימות וחדשות, כדי לעזור בקליטתם וכדי לאפשר לחברה הישראלית ליהנות מכשרונם ומיצירתם.

ספורט

1. המרת הספורט מן הפוליטיקה

א. הניהול והבעלות על אגודות הספורט התחרותיות יועברו לעמותות עצמאיות, במסגרת מרכזי הספורט או במסגרות וולנטריות אחרות. מנהלי העמותות יישאו באחריות אישית, מינהלית וכלכלית, לניהולן התקין.

ב. כספי המועצה להסדר הימורים בספורט יועברו לעמותות דרך המרכזים או ישירות לעמותות, על-פי בחירה. הכספים יועברו על-פי קריטריונים, שיעוגנו בחוק, תוך התחשבות במידת הפופולריות של הענף, רמת ההישגים והמיקום הגיאוגרפי, תוך טיפוח ספורט נשים ונוער ועידוד ספורט לנכים.

ג. רשויות מקומיות יסייעו לעמותות ולפעילויות ספורטיוניות אחרות על-פי קריטריונים קבועים ב"סל ספורט" עירוני וישתדלו להעמיד לרשות האגודות מיתקני ספורט.

2. רשות ספורט

הממשלה תקים רשות ספורט במשרד החינוך. הרשות תשמש כגוף היוזם והמפקח על חיי הספורט בישראל. בראש הרשות יעמוד מנכ"ל. הרשות תהיה אחראית על הקצאת כספי המדינה, פיקוח על המועצה להסדר הימורים בספורט, וניהול התאחדות הספורט בבתי הספר. הרשות תעסוק בטיפוח, מימון וסיוע לפיתוח הספורט העממי, ניהול ומימון מחקר, פיקוח ציבורי על ההתאחדויות לספורט וטיפוח ספורט עממי, לרווחת תושבי המדינה. הרשות תהיה אחראית לטיפוח ספורט לאוכלוסיות מיוחדות, כגון נכים או בעלי פיגור שכלי.

3. ניהול מוסדות הספורט

א. מוסדות הספורט ינהלו במשותף על-ידי אנשי ציבור ועל-ידי נציגי הקבוצות והעמותות.

ב. המועצה להסדר הימורים בספורט תנהל על-ידי נציגי מוסדות הספורט ועל-ידי נציגים הממונים על-ידי רשות הספורט.

4. התאחדות לספורט בבתי-הספר

כחלק משניו משטר הספורט תוקם התאחדות לספורט בבתי-הספר, שתנהל על-ידי רשות הספורט. ההתאחדות תקיים ותנהל תחרויות וליגות לגילאי בית-הספר. הספורטאים בליגות לבתי-הספר יהיו חופשיים לחלוטין לבחור לעצמם קבוצות אליהן ישתייכו לאחר תום לימודיהם.

ספורטאי צעיר יוכל להשתייך ולהתחרות במקביל גם במסגרת של אגודות עירוניות או אחרות וגם במסגרות של בתי-ספר.

בתי-ספר שיוזכו בהישגים ספורטיוניים יתוגמלו במילגות ובתקציבים על-ידי רשות הספורט.

בכל בתי הספר ילמדו שלוש שעות שבועיות של חינוך גופני.

5. חופש תנועה

ספורטאי - כמו מוסיקאי או אמן - הוא אדם חופשי, המפתח את כישוריו במסגרת אגודות ספורט. הספורטאי איננו שייך לאגודה בשום צורה. הספורטאי תורם לאגודה וחופשי לבחור באגודה אחרת על פי בחירתו החופשית או על בסיס ההסכמים שחתם באופן חופשי עם אגודתו. תקנוני ההתאחדויות השונות לגבי מעבר ספורטאים מאגודה לאגודה צריכים להתאים לתקנונים הבין-לאומיים.

מעמד הדת במדינה

1. מורשת ישראל והמשפט העברי הם אבן יסוד בתרבותנו הלאומית ומקור השראה ליצירה ולהווי חיינו אך אסור להם להיות נורמה מחייבת במדינה דמוקרטית ובעולם פתוח לקידמה ולמחקר. המורשת היהודית של ישראל באה לידי ביטוי בימי המנוחה הרשמיים - שהם שבת ומועדי ישראל - בסמליה, בהמנונה, בשפה העברית, במערכות החינוך ובהיבטים אחרים שאינם פוגעים בחירויות הפרט, בזכות לחופש אישי ובשוויון הזכויות של כל אזרחי ישראל ותושבי המדינה.
 2. מדינת ישראל היא מדינת חוק ולא מדינת הלכה. היא מבוססת על חופש המצפון וחופש הדת, ללא כפייה דתית וללא כפייה אנטי-דתית. המדינה חייבת להבטיח לכל אזרחיה ותושביה - חילונים ודתיים - את זכותם המלאה לחיות את חייהם לפי השקפתם ואמונתם, ברשות היחיד וברשות הרבים, במועד ובחול, בבניין המשפחה ובחינוך הילדים, בתרבות ובבידור, ללא כל כפייה של צד אחד על משנהו. מכאן מתחייבת הפרדת הדת מהפוליטיקה והפוליטיקה מהדת, וכן הפרדת מוסדות הדת ממוסדות המדינה.
 3. מדינת ישראל תגשים את ערכי הציונות ההומאניסטית. לכל יהודי הזכות לעלות לישראל, לקבל את אזרחותה ולחיות בה ואין להגביל זכות זאת בשום סייג דתי. אזרחות על פי חוק השבות תוענק לכל אדם המצהיר בתום לב שהוא יהודי.
 4. מדינת ישראל תכבד רצונו של כל אדם לקיים את מצוות דתו על-פי דרכו ותבטיח את שוויון מעמדם של כל הזרמים הדתיים ביהדות בכל תחומי החיים.
 5. לכל עדה דתית ולכל זרם דתי הזכות לכונן את מוסדותיהם. לכל עדה דתית הזכות לכונן בת-ידין משלה, שידונו בענייני המעמד האישי של חבריה, המקבלים על עצמם את סמכותם השיפוטית.
 6. תישמר הכשרות בצה"ל, בבתי החולים ובמוסדות המדינה.
 7. יבוטלו כל החוקים שנועדו להטיל בכפייה נורמות דתיות על אזרחי המדינה ולשלול את זכותם להכרעה חופשית בחייהם הפרטיים והציבוריים.
 8. יונהגו נישואים ונירושים אזרחיים בצד אלה הדתיים, כדי שכל איש ואישה שהגיעו לפירקם יוכלו להקים משפחה ללא הגבלה מטעמי דת וייהנו מזכויות שוות במעשה הנישואים, בתקופת הנישואים ובזמן התרתם.
- יובטח חופש בחירה בין נישואים דתיים לנישואים אזרחיים לפי בחירתו של האזרח. אולם מי שנישא על פי דינו הדתי לא יוכל להתגרש אלא על-פי דין זה.
9. כל השירותים החיוניים יופעלו בשבתות ובחגים, בהיקף הנדרש, לרבות תחבורה ציבורית ופעילות תרבותית, בידורית וספורטיווית, תוך הימנעות מפגיעה ברגשותיהם של האזרחים הדתיים באזורי מגוריהם ותוך מאמץ לשמר את אופיים של השבתות וחגי ישראל.
 10. יוקמו בתי קברות אזרחיים בצד בתי הקברות הקיימים כדי שכל אדם, ללא הבדל מוצא או דת, יוכל לזכות לקבורה מכובדת.
 11. חוק האנטומיה והפתולוגיה יתוקן כדי לאפשר השתלת איברים לכל נזקק ולהציל חי אדם.
 12. תובטח זכותה של האישה להכריע בכל עניין הנוגע לגופה ויוחזר הסעיף הסוציאלי לחוק המאפשר הפסקת הריון.
 13. יבוטלו ההגבלות על חופש המחקר בתחום הארכיאולוגיה וההיסטוריה.
 14. יונהג שוויון מלא בין הזרמים השונים בחינוך ותובטח תוכנית השכלתית-חינוכית בסיסית, כמכנה משותף לכל מיגור במערכת החינוכית הנהנה מסיועם של מוסדות המדינה.
 15. מערכת החינוך הממלכתית תשקוד על הנחלת הערכים ההומאניים של המורשת היהודית ושל התרבות האנושית הכללית, ותימנע מכל הטפה דתית ומכפיית ביטויים פולחניים.
 16. בחורי הישיבות יגויסו לצה"ל לשירות צבאי מלא, תוך התחשבות בתנאי לימודיהם. בנות דתיות שתקבלנה פטור משירות צבאי תשולבנה בשירות לאומי למשך שנתיים.
 17. יחוקקו החוקים הדרושים, כדי להגביל ככל שניתן את כוח סחטנותן של המפלגות הדתיות והחרדיות, ובמיוחד - לחסל סופית את תופעת "הכספים הייחודיים".

1. גל העלייה הגדול הוא סיכוי גדול לחברה הישראלית, סיכוי שאסור להחמיצו. ממשלת הליכוד, המשקיעה הון עתק בשטחים והמעדיפה את המשך ההתנחלויות על פני קבלת הערבויות וההלוואות לשם קליטת העלייה, חוטאת בכך לאינטרס הלאומי העליון וליעוד הציוני. מחדלי הממשלה כבר תרמו לצמצום ניכר בממדי העלייה.
2. פתרון בעיות הקליטה, כמו פתרון שאר בעיות החברה והכלכלה בישראל, מחייב שינוי מהותי בסדרי העדיפויות של הממשלה, כלומר, הפניית משאבים לטיפול בבעיות אלה במקום שיבזבוזו כדי לשרת את האידיאולוגיה של הליכוד ואת צרכי הקואליציוניים. שילוב של המשק הישראלי במשק העולמי, ובפרט במשק של הקהילה האירופית, יבטיח צמיחה ויאפשר לנצל את הפוטנציאל המקצועי והאנושי של העולים החדשים. יכולתה של המדינה להבטיח לעולים תעסוקה ודיוור תלויה בעתיד המשק הישראלי, ומכאן - בשינוי הקו המדיני, בניסיון להגיע לשלום, ובשמירה על יחסים מדיניים וכלכליים הדוקים בין ישראל לבין העולם התעשייתי והדמוקרטי. בידוד מדיני פירושו פגיעה כלכלית קשה במשק ובעלייה.
3. חובה ראשונה היא להגדיל את אפשרויות התעסוקה: על הממשלה להגביר את השקעותיה בפיתוח התשתית, הן תשתית פיזית, כגון תחבורה ותקשורת, והן תשתית אנושית, כגון הכשרה והסבה מקצועית. יש ליצור אקלים כלכלי ומדיני נוח להשקעות הון - הן מקומי והן זר - כדי ליצור צמיחה ותעסוקה.
4. אנו מאמינים כי ניתן להזיל, או להפחית בשיעור ניכר, את מחירי הדיוור בארץ, הן לעולים והן לתושבים ותיקים. יש לבטל את המכס על יבוא חומרי בנייה ולפשט הליכים ביורוקרטיים שונים. כאשר הבנייה נעשית על קרקעות המדינה, יש למכור לעולים דירות מבלי לגבות מהם בשלב ראשון את מחיר הקרקע, ולפרוס את החוב שנוצר כתוצאה מכך לתקופה ממושכת. יש לעודד במיוחד את עמותות הבנייה של העולים, ולמנוע את קיפוחן מטעמים מפלגתיים וקואליציוניים. יש לעודד בנייה להשכרה ובנייה של דירות קטנות ולהתאים לשם כך את הנהלים הקיימים.
5. יש להבטיח כי "סל הקליטה" ושאר סוגי הסיוע לעולים יהיו ברמה אשר תבטיח לעולים את זכריהם הבסיסיים בתקופה הראשונה, הקשה במיוחד. יש לדאוג במיוחד לקבוצות החלשות בקרב העולים, כגון הגימלאים.
6. יש לספק לעולים מידע מלא ככל האפשר על זכויותיהם, על אפשרויות התעסוקה ועל פתרונות הדיוור האפשריים, בשפתם. יש להקפיד אל אכיפת החוקים הסוציאליים המגינים על זכויות העולים, במיוחד במקומות העבודה. לעתים קרובות העולים אינם מודעים לזכויות אלה, חוששים להתלונן או אינם יודעים למי לפנות.
7. יש לטפח בבעיור זיחודיות של קבוצות עולים. כך למשל, יש להנהיג הסדרים הוגנים לגבי רופאים-עולים, ולהתחשב בהתמחותם המקצועית. יש לעודד פתיחת מרפאות של רופאים-עולים.

8. יש לאפשר לעולים ממדינות שבהן אין מתירים העברת כספים, להביא את רכושם ארצה ללא מכס, שכן אין להם אפשרויות אחרות לקחת עמם את כספם.

9. יש להקפיד על חופש התנועה של העולים ולהימנע מכל הגבלה שרירותית על הנפקת דרכניהם.

10. הכפייה הדתית פוגעת באופן מיוחד בעולים החדשים. יש להגן על העולים מפני כפייה זו, במיוחד בכל הנוגע לחקירות משפילות בדבר יהדותם. ביטול המונופול של הרבנות האורתודוקסית על נישואים ורושום חיוני במיוחד לאוכלוסיית העולים הסובלת ממנו מאוד.

יש לפעול לקליטתם התרבותית והלשונית של העולים ולהימנע משטיפת מוח דתית כמסווה של "קליטה רוחנית", כפי שעושה היום משרד הקליטה בניהולו של השר פרץ. כן חיוני, במיוחד מבחינת העולים החדשים, להבטיח תחבורה ציבורית בשבתות ובחגים, תוך הימנעות מפגיעה ברגשותיהם של האזרחים הדתיים באיזורי מגוריהם.

כפייה תרבותית וקנאות דתית הפוגעות בחופש האמנות והיצירה, פוגעות במיוחד באמנים ויוצרים עולים חדשים ויש למנעה.

מאבקנו למען זכויות האזרח, למען חברה פתוחה, מודרנית, חופשית ופלורליסטית הוא מאבק למען ישראל שמושכת עליה, ישראל שטוב לחיות בה.

מרצי

1. מבוא

חשיבותה של איכות הסביבה בהשפעה המפליגה שיש לה על איכות חיינו, בריאותנו ותוחלת החיים. לאיכות הסביבה יש חשיבות קיומית ותרבותית. זכותו של האדם לסביבה מאוזנת, הינה זכות בסיסית וחובתה של המדינה כלפי אזרחיה לשמר את הטבע ולדאוג לאיכות הסביבה ולקידומה, על-ידי מניעת מפגעים אקולוגיים, יצירת דר-קיום בין הקידמה הטכנולוגית וגידול האוכלוסייה ובין שימור ערכי-טבע, שטחים פתוחים ואתרים ארכיאולוגיים והיסטוריים.

על מדינת ישראל להצטרף לאמנות בין-לאומיות בנושאי איכות סביבה, בשל החשיבות הפוליטית, חברתית והכלכלית של הנושא, ולהגביר את המודעות והחינוך לערכי הסביבה.

2. הזכות למידע. תובטח זכותם של האזרחים לנגישות למידע בדבר מפגעים אקולוגיים, שמקורם במפעלים או בתחומים אחרים, ולהסרת המפגעים הלכה למעשה וקבלת פיצוי נאות על נזקיהם.

3. מים. המים הם אמצעי הקיום הראשוני של אזרחי מדינת ישראל. ניהול נכון של משק המים חיוני לכלכלתה של מדינת ישראל ולרווחת תושביה ויש לו היבטים אקולוגיים רבי-משמעות. על הגורמים האחראים לטיפול במים לתכנן לטווח ארוך, לשקם את המאגרים, לפתח מקורות מים חדשים ולחנך את הציבור לחיסכון במים. יש להבטיח את האיוון הנכון בין צורכי הפיתוח והשימוש במים, על היבטיהם הכלכליים, לבין הצרכים האקולוגיים.

4. ביו-ב. השופכין משפיעים ישירות על איכות המים, על בריאות האדם ועל קיום העולם הטבעי. טיפול נכון במי השופכין ימנע נזק מצטבר ורחב ממדים.

על המדינה להתוות תכנית מיתאר ארצית לנושא השופכין שתעוגן בחוק ובתקנות, תחייב את הרשויות המקומיות להביא את מי הביוב לרמה האופטימלית ותזרים את הכספים הנגבים מן הציבור לצורכי ייעול המערכת.

5. תכנון ובינוי ושטחים פתוחים. בשל גידול האוכלוסייה והפיתוח המואץ, נעלמים במהירות ערכי טבע ושטחים פתוחים שאת ערכם אי אפשר לאמוד ואובדנם יהיה לעד. בשל כך קיים הצורך למצוא איוון בין בינוי ופיתוח ובין שימור השטחים הפתוחים.

בחוק התכנון והבנייה ששופר יש להכניס תיקונים נוספים שידגישו את נושא איכות הסביבה. יש להתוות תכנית מיתאר ארצית, שתשלב בינו עם שמירת הנוף הפתוח ולפעול לחיזוק מעמדן של שמורות הטבע.

6. זיהום אוויר. השפעת זיהום האוויר על בריאות האדם, רכושו ועל עולם הטבע היא מיידית, חריפה ולעתים בלתי-רפיקה. בפני זיהום זה קשה להתגונן. בשל סיבות אלה והמודעות הבינ-לאומית הגדולה לנושא זיהום האוויר, על ישראל לשתף פעולה עם העולם, לחתום על אמנות בין-לאומיות וליישם את המגבלות שהן מטילות, על-מנת למנוע מצב של נידוי כלכלי ופוליטי.

יש לדאוג לניטור כלל ארצי, לקבוע תקני-פליטה ולאוכפם ולהחיל את חוקי זיהום האוויר גם על כלר רכב.

7. פסולת מוצקה ומיחזור. טיפול רשלני בפסולת פוגע באיכות המים, בבריאות הציבור, בערכי טבע, מכער את הנוף וגורם לשורה ארוכה של מפגעים נוספים. בשל כך יש לדאוג לטיפול נכון בפסולת ולמחזור, מה שימנע בעיות אלה ויחסוך כסף רב למדינה. על המשרד לאיכות הסביבה להכין תכנית מיתאר ארצית לסילוק פסולת מוצקה, למיחזור כלל מרכיבי האשפה ומניעת שריפת פסולת המשחררת חומרים מסוכנים.

8. חומרים מסוכנים וחומרי הדברה. אלה מזיקים ומסכנים את בריאות האדם, החי והצומח. יש להבטיח כי אחסונם, העברתם והשימוש בחומרים אלה ייעשה בצורה הבטוחה ביותר בהתאם לתקנים הבינ-לאומיים. יש לאסור שימוש בחומרים שאינם מתפרקים.

9. **מניעת אסונות המוניים.** הגברת השימוש בתעשייה בחומרים כימיים מסוכנים מגדילה את סכנתם של אסונות המוניים. יש לערוך מחדש את המערכות האמורות למנוע אסונות אלה ולטפל בהם אם יתרחשו באופן שיבטיח הגדרת סמכויות ברורה, תיאום יעיל ויכולת התמודדות עם סכנות מוחשיות אלה.

10. **זיהום הים.** לים וכן לחופים בישראל חשיבות כלכלית-חברתית רבה. לגופים ציבוריים וכלכליים רבים יש עניין להשתלט על חופים אלו בשל סיבות כלכליות. הים התיכון וחופי ישראל סובלים מזיהום ומתמיד.

יש לאכוף את החוקים הקיימים בנושא, לשמר את קטעי החוף הפנוי עדיין ולהבטיח שפיתוחם ייעשה תוך שמירה קפדנית על כל גורמי הסביבה.

11. **בעלי חיים.** יוטלו עונשים על מי שמתעלל בבעל חיים המוחזק בבעלותו, או בבעל חיים עזוב. יחול איסור לנטוש בעלי חיים או להפקיר אותם. כלבים לא יורשו לשוטט ברחובות ללא בעליהם וללא רצועה.

תיאסר המתת בעלי חיים משוטטים ועודפים. הרשויות תפקחנה על אוכלוסיית בעלי החיים המשוטטים על-ידי עיקור, מניעת מחלות באמצעות חיסונים, ויצירת תנאים המאפשרים מחסה לבעלי חיים משוטטים.

ניסויים בבעלי חיים יהיו ניסויים מבוקרים, בטיחו כי הם נעשים רק במסגרת מחקר מדעי מוסמך, המיועד לתועלת האדם והחברה וכי ניתנת תשומת הלב הראויה לתנאי אחזקתם של בעלי החיים ולהפחתת סבלם.

מרכז

- 1. העלאת מיקום נושא התחבורה והמלחמה בתאונות הדרכים בסדר הקדימות הלאומי**

מצבה הכלכלי של המדינה, בעיות קליטת העלייה והתעסוקה, ובמיוחד הגידול החמור בתאונות הדרכים ובפקקי התנועה והנוק שהם גורמים בנפש, בגוף וברכוש, מחייבים התייחסות שונה של הממשלה, הכנסת, והציבור לנושא זה.

פיתוח תשתית התחבורה היבשתית להדבקת הפיגור העצום בתחום זה, מהווה אתגר ויעד לאומי ראשון במעלה: להגברת ניידות עובדים, לפיתוח הנגב והגליל ולפיזור האוכלוסייה, ליעול המשק, ובעיקר לצמצום הקטל והנפגעות בתאונות הדרכים, והפגיעה באיכות החיים, הקשורה בבובז העצום של זמן ומשאבים, כתוצאה מפיגור מערכת התחבורה.
- 2. פיתוח תשתית הכבישים**

תוכן ותבוצע תכנית אב לפיתוח תשתית הכבישים על-פי תכנית המיתאר הארצית תוך חמש השנים הבאות. בתוך כך תיבנה רשת דרכים מהירות ברצף מלא, מנהריה ועד אשקלון עם שלוחות לכאר-שבע, ירושלים וטבריה. במקביל תפותחנה רשתות הדרכים במערכות המטרופוליטניות, ולעקיפת מרכזים אורבאניים.
- 3. המלחמה בתאונות הדרכים**

תמומשה לאלתר מסקנות ועדת החקירה הפרלמנטרית מנובמבר 1988 בנושא זה. בנייהן: השלמת הטיפול ב"כבישים האדומים"; ריכוז סמכויות התיאום והפיקוח על הביצוע ברשות ייחודית במשרד ראש הממשלה; הכנסת נושא הנהיגה והבטיחות בדרכים באופן מלא וממוסד למערכת החינוך; הגברת השימוש באמצעי התקשורת ובעיקר בטלוויזיה לנושא זה; התאמת מערכת האכיפה והמשפט לטיפול נכון ויעיל יותר בנהגים ובהולכי הרגל העוברים עבירות תנועה.
- 4. עידוד ופיתוח התחבורה הציבורית והרכבות**

עידוד השימוש בתחבורה הציבורית ייעשה על-ידי פיתוח והקצאה של נתיבים ייחודיים לתחבורה זו ועל-ידי קידום הפיתוח של הרכבות, כולל רשת רכבות הפרברים.

מרכז

רצ מפס שינוי
י ש ר א ל
הדמוקרטיה

מרצ

הכוח לעשות את השינוי

אגף כספים

רח' לבונטין 19, ת"א 65112
טל: 03-5604737, פקס: 03-5601396

אגף הסברה

רח' טשרניחובסקי 21, ת"א 63291
טל: 03-5101847, פקס: 03-5100008

אגף ארגון

רח' איתמר ברֶאבי 4, ת"א 64736
טל: 03-266244, פקס: 03-6910504